

УДК 377.8.04

Г.І. Сотська

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стратегія гуманізації загальної та мистецької освіти, посилення її культурного статусу зумовлює потребу в педагогічних кадрах, здатних реалізувати культурну спрямованість освіти, готових до здійснення культурно-гуманістичної функції в шкільній практиці. У зв'язку із цим одним із основних завдань педагогічної науки в Україні є проблема формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, грамотного, компетентного, естетично розвиненого, висококультурного фахівця, здатного до реалізації виховної функції освіти засобами культури і мистецтва. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є технологізації вищої педагогічної освіти, зокрема впровадження інноваційних педагогічних технологій, які забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку до підготовки майбутніх педагогів-художників.

Результати аналізу наукової і методичної літератури з проблеми дослідження свідчать, що, питання технологізації вищої школи стали предметом наукового інтересу багатьох учених (В. Бондар, С. Сисоєва, Н. Ничкало, О. Пехота, Г. П'ятаков та ін.). Вивченню питання інноваційних технологій в освіті присвячені праці І. Беха, Л. Даниленка, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін. Вітчизняний досвід використання технологій естетичного виховання проаналізовано Л. Шиян, Т. Чабановою, Н. Фоломєєвою.

Не зважаючи на посилений інтерес науковців до проблеми формування естетичної культури фахівців, малодослідженою проблемою залишається технологія формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Тому метою нашої статті є обґрунтування теоретичних аспектів технології формування естетичної культури особистості майбутнього педагога-художника.

За грецькою етимології поняття «технологія» (techne – мистецтво, вміння, майстерність; logos – вчення, наука, слово, поняття, а також закономірність, взаємозв'язок, порядок) – усвідомлена техніка людської діяльності – індивідуальної чи колективної у виробничій і невиробничій сферах, що містять три основні відносно самостійні елементи й етапи здійснення: 1) сукупність знань про ефективні, оптимальні та раціональні способи і засоби досягнення мети, здійснення виробничого процесу; 2) діяльність із застосуванням цих та різних видів знань для розв'язання певних практичних завдань; 3) самі технологічні процеси, тобто об'єктивно-предметно здійснювані, на раціональній основі побудовані способи і засоби перетворення речовини, енергії, інформації, а також методи організації та управління ними [2].

У межах філософського знання технологія розглядається як один із засобів перевірки істинності теорії, як суттєва сила суспільства, об'єктивно-предметний спосіб діяльності та форма історичного саморозвитку людини, як складова частина цивілізації та культури, як певний спосіб буття людини у світі.

У загальному вигляді технологія – це продумана система, яку науковці визначають як:

- технічний метод досягнення практичних цілей [1];
- сукупність способів, використовуваних для одержання предметів, необхідних для існування людини [8];
- набір процедур і методів організації людської діяльності;
- засоби, що використовуються для моделювання поведінки людини [7; 10; 11].

За допомогою технології інтелектуальна інформація переводиться на мову практичних рішень. Технологія – це і способи діяльності, і те, як особистість бере участь у діяльності. «Будь-яка ж діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім весь процес почався знову,» – стверджує В. Беспалько [1].

Поняття «технологія» у галузі педагогічної освіти органічна складова поняття «педагогічна технологія», яка розглядається як сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення мети розвитку, виховання і навчання, тобто комплекс заходів, що дозволяє одержати педагогічний продукт заданої кількості і якості відповідно до запропонованих витрат часу, сил і засобів (І. Підласий); системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічної мети (М. Кларин); систематичний метод планування, застосовування й оцінювання всього процесу навчання й засвоєння знань шляхом обліку людських та технічних ресурсів і взаємодії між ними для досягнення найефективнішої форми освіти; система наукових знань, використання яких дозволяє реалізувати конкретний творчий задум, моделювання певних дидактичних умов, засоби і способи навчання (М. Монахов); система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує розв'язання завдань виховання, навчання та розвитку особистості вихованця, а сама діяльність представлена процедурно, тобто як визначена система дій (Г. Коджаспиров та Н. Коджаспирова); алгоритм організації педагогічного процесу, що включає в себе індивідуальний розвиток особистості, збереження її самобутності, волі та інтеріоризацію загальнолюдських цінностей, розвиток індивідуальних та особистісних смислів; проектування власного світу і діяльності (Е. Зеер).

Ряд науковців (Б. Лихачев, Н. Щуркова, Г. Сорока та ін.) при визначенні сутності педагогічної технології акцентують увагу на психологічному аспекті поняття як сукупності психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний набір і компоновку форм, методів, способів і прийомів навчання, виховних засобів; вона організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу. При цьому психологічний аспект пов'язаний з виявленням індивідуальних і особистісних особливостей учасників педагогічного процесу з урахуванням цих особливостей в організації діяльності [11].

Різні підходи до тлумачення терміна «педагогічна технологія» обумовлюються використанням даної дефініції в освітній практиці на трьох ієрархічно супідрядних рівнях: 1) загальнопедагогічному, що характеризує цілісний освітній процес у регіоні, освітньому закладі, на певному рівні навчання чи виховання. У такому вигляді педагогічна технологія як синонім до підвищення ефективності педагогічної системи, оскільки вона містить сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання (виховання), алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів навчально-виховного процесу; 2) предметному, де предметна технологія вживається у значенні «приватна методика», як сукупності методів і засобів реалізації певного змісту навчання та виховання в межах одного предмета, групи, в діяльності педагога; або процесуально-описовому (опис, проект, алгоритм, сукупність цілей, оригінальних, новаторських способів, методів, прийомів і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів); 3) локальному (модульному) чи процесуально-дійовому – технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення і контролю матеріалу, технологія самостійної роботи та ін.) Г. Селевко, О. Дубасенюк та ін. [8;4].

Аналіз наукової педагогічної літератури, в якій порушуються питання освоєння, застосування та проектування педагогічних технологій засвідчує, що педагогічна

технологія повинна задовольнятися основними методологічними вимогам, критеріям технологічності: концептуальність (опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні і соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей); системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи); логічність процесу, взаємозв'язку усіх його частинами, цілісність; керованість (можливість ціле планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів; ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату – певного стандарту навчання); відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами); єдність змістової і процесуальної частини, їх взаємообумовленість [4].

При цьому варто наголосити на моральному аспекті педагогічних технологій. Йдеться про «педагогічну чистоту» (О. Пехота), моральну безпеку, валеологічну обґрунтованість і духовну екологічність відомих і створюваних педагогічних технологій. Важливо, щоб в основу кожної з них було покладено принципи гуманістичного світогляду, що передбачають формування таких якостей особистості, як усвідомлення єдності природи і людини, відмова від авторитарного стилю мислення і взаємодії педагога та учня, терпимість, схильність до компромісу, шанобливе ставлення до думки іншого, інших культур, моральних і духовних цінностей тощо [6].

На сьогоднішній день існує велика кількість педагогічних технологій та класифікацій. Найбільш глибоку і досить повну класифікацію педагогічних технологій пропонує Г. Селевко. Вчений їх класифікує за рівнем застосування – загальнопедагогічні, окремо методичні (предметні) локальні (модульні) технології; за філософською основою: матеріалістичні і ідеалістичні, діалектичні та метафізичні, наукові (сциєнтистські) і релігійні, гуманістичні та антигуманні, антропософські і теософські, прагматичні та екзистенціалістські, різновиди вільного виховання; за провідним чинником психічного розвитку: біогенні, соціогенні, психогенні й ідеалістичні технології; за науковою концепцією засвоєння досвіду: асоціативно-рефлекторні, біховіористські, ґештальт-технології, інтеріоризаторські, розвиваючі; за орієнтації на особистісні структури: інформаційні технології (ЗУН – оволодіння знаннями, уміннями, навичками); операційні (СРД – система розумових дій); емоційно-художні й емоційно-моральні (СЕМ – система естетично-моральних відносин), технології саморозвитку (ССМ – система самокеруючих механізмів); евристичні (розвиток творчих здібностей) і прикладні (система дієво-практична – СДП); за характером змісту та структури: навчаючи та виховні, світські й релігійні, загальноосвітні та професійно-орієнтовані, гуманітарні та технократичні, різні галузеві, окремо предметні, а також монотехнології, комплексні (політехнології) проникаючі технології; за типом організації і управління пізнавальною діяльністю: традиційна класична класно-урочна система, сучасне традиційне навчання, групове та диференційоване навчання та програмове; за ставлення до дитини з боку дорослих: авторитарні дидактико центричні, особистісно-орієнтовані та езотеричні технології; за домінуючим методом навчання: догматичні, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, програмового, проблемного, розвивального навчання, діалогічні, комунікативні та творчі та інші); за змістом модернізації та модифікацій, яких зазнає існуюча традиційна система: педагогічні технології на засадах: гуманізації та демократизації педагогічних відносин; активізації та інтенсифікації діяльності учнів; ефективності організації управління процесом навчання; методичного вдосконалення та дидактичного реконструювання навчального матеріалу; природо-цільні; альтернативні, комплексні політехнології [8].

У сучасних дослідженнях пріоритетного значення набувають інновацій педагогічні технології, які передбачають поєднання технологічного підходу та впровадження нових ідей, де під тиском технологічного досвіду інших сфер педагогічні технології здобувають нові можливості впливу на традиційний процес навчання, підвищуючи його ефективність (І. Зязюн). Навчання, побудоване на інноваційних технологіях, відіграє важливу роль у розвитку культури учіння протягом усього життя та створює нові можливості для

задоволення потреб нових громадян [9]. При цьому науковці акцентують увагу на інноваційних педагогічних технологіях, а саме мистецьких, які відзначаються оригінальністю, відбитком авторської приналежності, широкою доступністю для використання, практичною ефективністю.

Головна їх мета полягає у вихованні освіченої людини, яка в інформаційному потоці вміє виділити особистісно значущі знання і розуміє, як їх використовувати у конкретній ситуації, домінанта належить не оволодінню технічними навичками, а гнучкому інтелекту, сформованій естетичній свідомості [3].

Вагоме місце серед них належить: технологія розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами мистецтва (О. Отич); технологія створення «естетичного поля», технологія (М. Лещенко); технологія формування естетичного світосприймання (Т. Шмельова); технологія «мистецтво прилучення до прекрасного» (Ю. Азаров); взаємодії та інтеграції різних видів мистецтва (за Г. Шевченко і Б. Юсовим).

Визначальною рисою означених педагогічних технологій є усвідомлення ролі мистецтва в естетизації навчального процесу; розширення світоглядного і культурологічного світогляду педагогів за допомогою вивчення різних видів мистецтв; шлях від розуміння утилітарного значення мистецтва до формування естетичних смаків і потреби у прекрасному, спрямованості цього прекрасного на свою професійно-педагогічну діяльність [5].

В основі означених технологій лежить єдність естетичної, художньої і наукової діяльності педагога, взаємозв'язок між естетизацією та індивідуалізацією навчання й виховання особистості, що дає можливість удосконалювати пізнавально-світоглядну, емоційно-почуттєву та творчо-дієву сфери особистості педагога, що сприяє розвитку особистісної цілісності та послідовного формування естетичної культури.

Підсумовуючи, зазначимо, що під технологією формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва ми розуміємо цілісну інтегративну систему, що охоплює сукупність і послідовність реалізації педагогічних методів, засобів, прийомів організації естетико-педагогічної діяльності, що забезпечують ефективність формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у педагогічних університетах, а також результативність цього процесу. Її метою є формування здатності майбутніх учителів образотворчого мистецтва розпізнавати естетичну цінність об'єктів і явищ навколишнього середовища, що супроводжується асоціативно-цілісним переживанням дійсності з подальшим відтворенням її в естетичній діяльності; здатності до цілісного синтетичного й емоційного-почуттєвого сприйняття та розуміння предметної дійсності як об'єкта і сфери естетичного пізнання; набуття естетичного досвіду та формування на його основі естетичних смаків, оцінок та ідеалів особистості; розвиток прагнення до творчої самореалізації й самовиявлення в різних видах художньо-естетичної діяльності. Відповідно, постає питання щодо необхідності обґрунтування змісту і складових технології формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у педагогічних університетах.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 624 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання: [монографія] / Марія Петрівна Лещенко. – 2-е вид., доп. – К.: Гротеск, 1996. – 192 с.
4. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / За ред. О.А. Дубасенюка: зб. наук.-метод. пр. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – 261 с.
5. Отич О.М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання: навч.-метод. посіб. / Олена

Миколаївна Отич. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2005. – 200 с. **6. Пехота О.М.** Освітні технології: вчитель фізики: навч. посіб. / О.М. Пехота, І.В. Манькусь. – Миколаїв: Іліон, 2010. – 228 с. **7.** Практическая психология для преподавателей / Под общ. ред. акад. М.К. Тутушкиной, 1997. – 328 с. **8. Селевко Г.К.** Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, Т. 2. – 2006. – 816 с. (Народное образование). **9. Сисоєва С.О.** Педагогічні технології: визначення, структура, проблеми впровадження / Світлана Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 4 (8). – С. 69-79. **10. Столяренко Л.Д.** Педагогические технологии. – В 2 кн.: Педагогика и психология высшей школы. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – С.131-151. **11. Щуркова Н.Е.** Практикум по педагогической технологии. – М., 1998. – 250 с.